

кадраў працаваць. Міністэрская ў цябе галава! [3, с. 148]; Р а м а н. Табе веру, ды яму не давяраю, **Ксеня!** Калі я ўжо дачакаюся? [3, с. 158] і інш.

Варта адзначыць, што пры звароце да асоб жаночага полу не ўжываўся назоўнік жанчына. Такі зварот лічыўся зневажальным.

Сустрэкаюцца як няпоўныя неафіцыйныя імёны, так і поўныя афіцыйныя, якія выконваюць не толькі намінатыўную функцыю, але і экспрэсіўна-эмацыянальную. Таксама выкарыстоўваюцца як развітыя, так і неразвітыя звароткі.

Такім чынам, зваротак можа выступаць як сродак пазнання моўнага этыкету беларускага народа.

Спіс крыніц

1. *Винокур, Г. О.* О задачах истории языка / Г. О. Винокур // Избранные работы по русскому языку. – М., 1959. – с. 207-226.
2. *Макаёнак А.* Збор твораў. У 5 т. т. 2: П'есы /Уклад. і камент. С. С. Лаўшука. – Мн.: Маст. літ., 1987. – 367 с., 4 л. іл.
3. *Макаёнак А.* Выбачайце, калі ласка: П'есы: Для сярэд. і ст. шк. Узросту/Маст. А. Васільеў. – Мн.: Юнацтва, 1991. – 221 с., партр.: іл. – (Шк. б-ка).

Марина Сніжинська

Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ «ВОРОШИЛОВГРАД»

С. ЖАДАНА

Сергій Жадан є одним із найбільш читаних сучасних письменників, індивідуальний стиль якого впливає на стиль молодших від нього митців. У прозовому доробку автора увагу науковців привертає, насамперед, його роман «Депеш Мод» (2004), але роман «Ворошиловград» (2010) репрезентує Сергія Жадана як більш зрілого письменника із яскравим індивідуальним стилем і потребує дослідження. У цій роботі ми розглянемо особливості лексичного рівня

роману «Ворошиловград» як основного рівня, на якому проявляється авторський стиль письменника.

Показовим для визначення ідіостилю письменника є співвідношення нейтральної лексики та стилістично забарвленої. Текст роману Жадана переповнений розмовно-просторічними елементами та сленгом. На відміну від просторіч, сленг активно побутує в освічених колах населення. У романі цей прошарок репрезентує головний герой Герман та його співробітники брати Льолік і Болік. У їхньому мовленні трапляються такі розмовно-просторічні лексеми та фраземи: *дружище, брателло, перекур, хамити*. У тексті є широка варіативність просторічних слів на позначення «мобільного телефону»: *мобілка, мобільник, труба, мобло, мобіла*. Вона може бути зумовлена високою частотністю вживання цієї лексеми як важливого засобу комунікації як у реальному мовленні, так і в романі, що пов'язано із загальною проблематикою «Ворошиловграду».

Велика кількість жаргонізмів у романі пояснюється специфікою мовлення зображуваного автором суспільного прошарку: герої працюють на автозаправній станції. Виникнення жаргону має своєрідну психологічну основу, яка полягає у прагненні індивідів до самоствердження, вираження свого ставлення до співрозмовника чи предмету обговорення. Жаргонізми *шняга, шабашити, увалювати, косяк* (у значеннях «помилка» та «самокрутка») виконують у тексті емоційно-експресивну функцію, увиразнюючи мовлення персонажів, та сприяють більшій реалістичності оповіді.

У тексті трапляється багато зразків обценної лексики. Л.Ставицька вважає, що її не треба вносити до розряду вульгаризмів: «Попри прозору семантику, це слово (*обценність*) взагалі ігнорують автори лінгвістичних довідкових видань, розглядаючи відповідну лексику в розділі «вульгаризм», що викликає небажану термінологічну дифузію, не кажучи вже про хаос у термінологічній мікросхемі *«лайка – інвектива – обценна лексика – мат»* [2; с. 16,17]. За Л.Ставицькою, обценність – це вживання мови, яку вважають відразливою, непристойною. Це поняття охоплює як вербальні форми

вияву, так і невербальні. У «Ворошиловграді» можна побачити, наприклад, такі обценізви: *не вийобуйся, нахуй нада, заїбався, ах ти ж йоб* та ін.

У зв'язку з тим, що обценна лексика довгий час була табуїтована спочатку церквою, а потім радянською ідеологією, ставлення широкого загалу до мату в літературі до сьогодні є неоднозначним.

Про яку б сферу життя не йшлося у «Ворошиловграді», автор послуговується властивими кожній із них професіоналізмами – словами або висловами, притаманними мові певної професійної групи. Зазвичай він це робить для більш точного зображення дійсності, а в деяких випадках – для надання комічного ефекту: *«Я уявив собі, як відважні пілоти, аси сільської авіації, повертаючись із небезпечних рейсів над неосяжним кукурудзяним океаном, залітали сюди, в тиху й затишну гавань, де на них чекали вірні механіки, мудрі диспетчери й теплий компот»* [1, с.137].

У творі є професіоналізми, пов'язані з:

- авіацією (*злітна смуга, аеродром, пілоти, аси, механіки, диспетчери, авіатори, авіап перевезення*);
- футболом (*технічна поразка, арбітр, рефері, штрафний*);
- залізничною галуззю (*депо, будка диспетчера*).

Особливої уваги заслуговують імена персонажів роману, хоча краще їх назвати *«поганялами»*, як висловлюється автор у творі. Ці імена є емоційно-забарвленими. Більшість із них утворена за зразком російської мови. Це можна пояснити географічним розташуванням місця зображуваних подій – десь між русифікованими Харковом та Луганськом (хоча точного топографічного маркера у творі немає). Імена вказують на те, що герої (особливо це стосується членів «футбольної команди») належать до нижчих прошарків населення, а також на репутацію, яку кожен із них заробив у бандитських колах.

Цікавим персонажем є *Ольга*. Лише дідусь у творі називає її *Олею*, для всіх інших вона залишається *Ольгою* – сильною, незалежною, жінкою, що органічно влилася в чоловічий соціум, що і підкреслюється вживанням повної форми імені.

До героїв твору звертаються на ім'я й по батькові у таких випадках:

- герой – поважна людина похилого віку: *Гнат Юрійович*;
- герой користується авторитетом у своїх підлеглих: *Марлен Владленович*;
- для надання справі офіційного тону: звертання «*Германе Сергійовичу*» під час першої розмови з Ніколаїчем.

Власне, *Ніколай Ніколаїч* становить виняток – офіційне звертання до нього створює комічний ефект.

Власні назви у тексті вжито досить специфічно. Автор вдається до таких прийомів:

- транслітерації відомих іноземних марок, брендів: «*Айрон Мейден*», «*Манчестер Юнайтед*», запальничка *зіппо*, *сіменс*, *соні еріксон*, *косс*, *нокія ей-сі-ді-сі*, *раммитайни*, *Дольче й Габана*;
- буквенно-звукова абрєвіатура: на *уазах*, на капотах *зілів*, *петєу*,
- написання власних назв (у цьому разі марок радянських автомобілів) з малої літери і без лапок: на стару *україну*, *копійка*, *волга*.

Одним із головних художніх засобів твору є протиставлення. Воно проявляється на лексичному рівні через антонімічні пари, де антоніми часто є контекстуальними (*іконки й пентаграми*; *вівчарки й вівці*; *міцний чай і легкий алкоголь*). Коли антонімічні пари переходять у словосполучення, утворюється оксюморон, наприклад, *безтурботна небезпека* або *солодка душогубка*, де протиставлення є імпліцитним.

Крім антонімічних пар, напряду протиставляються темні та світлі кольори. Це можна побачити мало не в кожному описі природи або зовнішності людини: «*Вона носила цю сукню, таку чорну, що шкіра її видавалася блідою навіть на тлі білосніжного халата*» [1, с. 152].

Слів на позначення *темного* у тексті більше – 319, натомість на позначення *світлого* – 265. Але *чорний* часто протиставляється кольоровому. Для точного словесного відтворення кольорів Сергій Жадан використав у тексті так складні прикметники на позначення відтінків кольору або поєднання кольорів: *глиняно-*

салатовий, темно-синій, жовто-зелений, біло-блакитний, чорно-червоний, червоно-темний, рожево-коричневий, синьо-рожевий.

У доповіді було досліджено лексичний рівень роману «Ворошиловград», у якому ідіостиль С. Жадана проявляється у вживанні великої кількості розмовно-просторічних слів, жаргонізмів та обценної лексики та наскрізному протиставленні темного та світлого чере, що пояснюється вибр антонімічні пари та оксюмори.

Дослідження ідіостилю Сергія Жадана показало його внесок як автора у розвиток сучасної української літературної мови та проявило увесь спектр мовних виражально-зображальних засобів, якими він послуговується для творення реалістичної і водночас метафоричної картини художньої дійсності.

Список літератури

1. Жадан С. Ворошиловград : роман / Сергій Жадан. – Х. : Фоліо, 2010. – 441 с.
2. Ставицька Л. О. Українська мова без табу : словник нецензурної лексики та її відповідників : обценізви, евфемізви, сексуалізви / Л. О. Ставицька. – К. : Критика, 2008. – 454 с.

Юлія Старишко

Український мовно-інформаційний фонд

Національної академії наук України

ТЕХНОЛОГІЯ ОБРОБКИ ТЕКСТУ НА РІВНІ ГРАФЕМ

Співробітниками Українського мовно-інформаційного фонду Національної академії наук України (УМІФ НАН України) розробляється система природномовного аналізу корпусного типу [4]. Ця система одночасно є платформою нового типу, що відповідає наступним принципам:

- мультиформатність;
- орієнтованість на віртуалізацію;
- використання Grid-технологій;